

DE-DOLARİZASYON VE TÜRKİYE: BİR KUŞAK BİR YOL PROJESİNİN, ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ VE BRICS BAĞLAMINDA FİNANSAL ENTEGRASYON SENARYOLARI

DE-DOLLARIZATION AND TÜRKİYE: FINANCIAL INTEGRATION SCENARIOS OF THE BELT AND ROAD INITIATIVE WITHIN THE CONTEXT OF THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION AND BRICS

Doç. Dr. Hamide ARSLAN*

Doç. Dr., Haliç Üniversitesi, İşletme
Fakültesi

Öz: Bu çalışma, Türkiye'nin küresel de-dolarizasyon süreci bağlamında Kuşak-Yol Girişimi (BRI), Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO) ve BRICS çerçevesinde geliştirebileceği finansal entegrasyon stratejilerini nicel ve nitel yöntemleri bir arada kullanarak incelemektedir. Araştırmada, Türkiye'nin dış borç kompozisyonu, ticari faturalamada para birimi dağılımı ve rezerv yeterliliği gibi makroekonomik göstergeler tanımlayıcı istatistik ve karşılaştırmalı analiz yöntemleriyle değerlendirilmiş; akabinde üç alternatif entegrasyon senaryosu (Batı odaklı devamlılık, Avrasya odaklı yakınlaşma ve hibrit model) senaryo simülasyonu aracılığıyla test edilmiştir. Bulgular, Borç/GSYH ve Rezerv/Kısa Vadeli Borç oranlarının kısa vadede senaryo tercihlerinden bağımsız olarak sabit kaldığını, buna karşın dış borç stokundaki USD maruziyetinin politika tercihlerine bağlı olarak %25'e varan oranda azaltılabileceğini göstermektedir. Avrasya yönlü yakınlaşma senaryosu dolar bağımlılığını anlamlı ölçüde azaltmakla birlikte Çin ve Rusya kaynaklı yeni bağımlılık ilişkileri ve jeopolitik riskleri beraberinde getirmektedir. Buna karşılık hibrit entegrasyon modeli, euro ve yerel paraların payını artırarak finansal kompozisyonu çeşitlendirmekte; aynı zamanda Türkiye'nin Batı kurumlarıyla bağlarını korurken Avrasya finansal altyapılarına erişimini sürdürmesine olanak tanımaktadır. Bu çerçevede hibrit model, hem kırılabilir azaltımı hem de stratejik özerklik açısından en rasyonel seçenek olarak ön plana çıkmaktadır. Çalışma, Türkiye'nin jeopolitik köprü konumunun de-dolarizasyon sürecini salt ekonomik bir dönüşüm değil aynı zamanda kurumsal, finansal ve stratejik boyutları olan çok katmanlı bir yeniden konumlanma süreci haline getirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelime: De-Dolarizasyon, Finansal Entegrasyon, Bir Kuşak Bir Yol Projesi, Türkiye, Çin.

Abstract: This study examines the financial integration strategies that Turkey can develop within the framework of the Belt-Road Initiative (BRI), Shanghai Cooperation Organization (SCO) and BRICS in the context of the global de-dollarization process, using a combination of quantitative and qualitative methods. In the research, macroeconomic indicators such as Turkey's external debt composition, currency distribution in commercial invoicing and reserve adequacy were evaluated using descriptive statistics and comparative analysis methods; Subsequently, three alternative integration scenarios (Western-focused continuity, Eurasia-focused convergence and hybrid model) were tested through scenario simulation. The findings show that Debt/GDP and Reserve/Short-Term Debt ratios remain constant in the short term, regardless of scenario preferences, while USD exposure in the external debt stock can be reduced by up to 25% depending on policy preferences. Although the Eurasian rapprochement scenario significantly reduces dollar dependence, it brings with it new dependency relations and geopolitical risks originating from China and Russia. On the other hand, the hybrid integration model diversifies the financial composition by increasing the share of euro and local currencies; It also allows Turkey to maintain access to Eurasian financial infrastructures while maintaining ties with Western institutions. In this context, the hybrid model stands out as the most rational option in terms of both vulnerability reduction and strategic autonomy. The study shows that Turkey's geopolitical bridge position makes the de-dollarization process not only an economic transformation but also a multi-layered repositioning process with institutional, financial and strategic dimensions.

Keywords: De-Dollarization, Financial Integration, One Belt One Road Project, Türkiye, China.

Derleme Makale / Review Article

Geliş Tarihi/Received: 22 Ekim 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 17 Aralık 2025

Yayın Tarihi/Publication: Aralık 2025

Künye: Arslan, H. (2025). "De-Dolarizasyon ve Türkiye: Bir Kuşak Bir Yol Projesinin, Şanghay İşbirliği Örgütü ve Brics Bağlamında Finansal Entegrasyon Senaryoları". *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), s. 107-122.

DOI: <https://doi.org/10.58640/asyar.1807543>

***Sorumlu Yazar/Corresponding Author**

E-Mail: hamide.arslan@halic.com

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Uluslararası finansal sistem, 1944 Bretton Woods anlaşmasıyla kurulan düzenin ardından Amerikan dolarının merkezî rolü üzerine inşa edilmiştir. 1971’de altın standardının terk edilmesiyle birlikte doların rezerv para statüsü daha da pekişmiş ve günümüzde dünya ticaretinin, uluslararası finansal işlemlerin ve merkez bankası rezervlerinin büyük çoğunluğu dolar cinsinden gerçekleşmektedir (Eichengreen, 2011). Ancak bu hegemonya, özellikle 2008 küresel finans krizinden sonra sorgulanmaya başlanmış, ABD’nin uyguladığı tek taraflı yaptırımlar ve jeopolitik gerginlikler, ülkeleri alternatif finansal düzenekler geliştirmeye yöneltmiştir (IMF, 2024). Özellikle Çin’in yükselişi, Rusya’nın Batı dışı finansal sistem arayışları ve gelişmekte olan ekonomilerin çeşitlendirilmiş rezerv yapısı ihtiyacı, “de-dolarizasyon” kavramını hem akademik literatürde hem de politika gündeminde öne çıkarmaktadır (World Bank, 2024).

Bu bağlamda de-dolarizasyon, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda politik bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır. Çin ve Rusya gibi aktörlerin öncülük ettiği girişimler, doların küresel rolünü azaltmayı hedeflerken, gelişmekte olan ülkeler için de dış şoklara karşı dayanıklılığı artırma aracı olarak öne çıkmaktadır (World Bank, 2024). Özellikle Çin’in Kuşak-Yol Girişimi (Belt and Road Initiative, BRI), altyapı yatırımlarının ötesinde yeni finansal kurumlar (AIIB, İpek Yolu Fonu) ve mekanizmalar aracılığıyla alternatif bir finansal mimari inşa etmektedir (Hurley, Morris, & Portelance, 2019). Benzer şekilde Şanghay İşbirliği Örgütü (SCO) ve BRICS ülkeleri de kendi ödeme sistemlerini geliştirmekte, ticarete yerel para kullanımını artırmakta ve BRICS Yeni Kalkınma Bankası gibi kurumlarla dolar-dışı fonlama imkanları yaratmaktadır (Korkmaz, 2020).

Türkiye açısından de-dolarizasyon süreci çok boyutlu bir anlam taşımaktadır. Öncelikle, Türkiye’nin dış borç stokunun 2024 itibarıyla 525 milyar USD seviyesine ulaşması ve bu borcun yaklaşık yarısının dolar cinsinden olması, ülkeyi dolar faizlerindeki artışa ve küresel likidite dalgalanmalarına karşı oldukça kırılgan hale getirmektedir (CBRT, 2024). Ayrıca dış ticaretin yaklaşık %65’inin dolar üzerinden faturalandırılması, ticari ilişkilerde de yüksek bir dolar bağımlılığına işaret etmektedir. Bu durum, Türkiye’nin finansal istikrarı açısından dolarizasyonu azaltacak alternatif finansal işbirliklerini kritik hale getirmektedir.

Türkiye aynı zamanda jeopolitik köprü ülke konumuyla öne çıkmaktadır. Batı ile NATO ve Avrupa Birliği (AB) üzerinden kurumsal ilişkilerini sürdürürken, Avrasya ile Kuşak-Yol ve Orta Koridor stratejileri üzerinden yeni işbirliği imkanları aramaktadır (Öniş & Kutlay, 2020). Bu ikili konum, Türkiye’ye stratejik esneklik sağlasa da aynı zamanda denge politikası zorunluluğunu beraberinde getirmektedir. Nitekim

Şanghay İşbirliği Örgütü ve BRICS toplantılarında de-dolarizasyon yönünde atılan adımlar, Türkiye için hem bir fırsat hem de Batı ile ilişkilerde olası bir gerilim kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışma, Türkiye'nin de-dolarizasyon sürecindeki konumunu incelemeyi ve üç olası finansal entegrasyon senaryosunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır: Batı odaklı devamlılık, Avrasya odaklı yakınlaşma ve hibrit köprü modeli. Çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde formüle edilmektedir: *Türkiye, küresel de-dolarizasyon eğilimleri karşısında Kuşak-Yol Girişimi, SCO ve BRICS çerçevesinde nasıl bir finansal entegrasyon stratejisi geliştirebilir?* Bu soruya yanıt aramak üzere makale, literatürdeki kavramsal ve kuramsal çerçeveyi tartışmakta, Türkiye'nin makroekonomik göstergeleri ışığında senaryo analizi yapmakta ve politika önerileri sunmaktadır. Elde edilen bulgular, Türkiye için en rasyonel seçeneğin hibrit bir entegrasyon stratejisi olabileceğini göstermektedir.

LİTERATÜR TARAMASI

Uluslararası finansal sistemde Amerikan dolarının hâkimiyeti, iktisat literatüründe uzun süredir tartışılan bir olgudur. Doların rezerv para olarak merkeziliği, ağ etkileri (network externalities) ve likidite avantajı ile açıklanmakta; buna "aşırı ayrıcalık" (exorbitant privilege) kavramı ile işaret edilmektedir (Eichengreen, 2011). Ancak son yıllarda yaşanan küresel finansal dalgalanmalar, ABD'nin yaptırım politikaları ve Çin'in yükselen ekonomik ağırlığı, de-dolarizasyon eğilimlerini hızlandırmıştır. IMF (2024) verilerine göre doların resmi rezervlerdeki payı 1999'da %71 iken 2023 itibarıyla %58'e düşmüştür. Bu eğilim, literatürde alternatif rezerv para arayışları ve çok kutuplu finansal düzen tartışmalarını güçlendirmiştir.

De-dolarizasyon literatürü üç ana ekseninde gelişmektedir. İlk grup çalışmalar, doların küresel rolünün yapısal faktörler nedeniyle kolay kolay sarsılamayacağını savunur (Chinn & Frankel, 2008). İkinci grup, euronun ve Çin yuanının yükselişini analiz ederek alternatif rezerv paraların önünü açan dinamikleri inceler (Subacchi, 2020). Üçüncü grup ise gelişmekte olan ülkelerin dış borçlanma, ticaret faturalama ve swap anlaşmaları yoluyla dolar bağımlılığını azaltmaya yönelik mikro stratejilerine odaklanmaktadır (Prasad, 2017).

Kuşak-Yol Girişimi (BRI) bağlamında literatür, Çin'in altyapı ve finansal entegrasyon girişimlerinin de-dolarizasyon sürecinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Hurley, Morris ve Portelance (2019), BRI finansmanının borç sürdürülebilirliği üzerindeki etkilerini ele alırken, Yu (2019), AIIB ve İpek Yolu Fonu'nun dolar dışı kredi mekanizmaları sunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, BRI kapsamındaki altyapı projeleri üzerinden yapılan ödemelerin giderek daha fazla yuan cinsinden gerçekleştiği, Çin'in rezerv para rolünü güçlendirdiği belirtilmektedir.

SCO ve BRICS üzerine yapılan çalışmalar, bu örgütlerin de-dollarizasyonu hızlandırıcı etkisine işaret etmektedir. BRICS Yeni Kalkınma Bankası'nın yerel para cinsinden kredi verme stratejisi, üyelerin dolar bağımlılığını azaltmayı hedeflemektedir (Korkmaz, 2020). Ayrıca BRICS ülkeleri arasında ikili swap anlaşmaları ve ulusal ödeme sistemleri entegrasyonu üzerine yapılan çalışmalar, dolar-dışı ticaretin giderek arttığını göstermektedir (Yılmaz & Demir, 2023). SCO bağlamında ise enerji ve savunma işbirliklerinin yanında, finansal işbirliği mekanizmaları da son dönemde daha fazla tartışılmaktadır.

Türkiye literatürü özelinde çalışmalar, ülkenin “köprü ülke” rolüne odaklanmaktadır. Öniş ve Kutlay (2020), Türkiye'nin hibrit dış politika stratejisinin ekonomik entegrasyona da yansıdığını, Batı ve Avrasya arasında denge kurma çabasının dış ticaret ve finansal işbirliklerinde görüldüğünü savunmaktadır. Korkmaz (2020), Orta Koridor stratejisinin BRI ile tamamlayıcı nitelikte olduğunu belirtirken, Akçay (2021), Türkiye'nin yüksek dolarizasyon oranlarının finansal kırılganlıklarını artırdığını ve swap anlaşmalarının bu kırılganlığı hafifletme işlevi gördüğünü vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, literatür Türkiye'nin de-dollarizasyon bağlamındaki konumunun iki boyutlu olduğunu göstermektedir: Bir yandan Batı ile kurumsal bağlarını sürdürürken, diğer yandan Avrasya merkezli alternatif finansal mekanizmalara erişim sağlamaktadır. Bu çerçevede Türkiye'nin izleyeceği stratejiler, hem iç ekonomik kırılganlıklar hem de jeopolitik dengeler tarafından şekillendirilecektir.

VERİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada kullanılan veriler, hem nicel makroekonomik göstergeler hem de nitel politika belgeleri olmak üzere iki ana kaynaktan derlenmiştir. Nicel veriler, Türkiye'nin dış borç stoku, Borç/GSYH oranı, rezerv yeterliliği, kısa vadeli dış borç kompozisyonu ve ticarete faturalama para birimleri gibi göstergeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası verileri temel alınmıştır. IMF'nin COFER (Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves) verisi, küresel rezerv para dağılımlarındaki değişimi ortaya koymak için kullanılmış; Eurostat'ın “trade by invoicing currency” veri seti ise ticarete para birimi kompozisyonu analizinde dikkate alınmıştır. Ayrıca Bank for International Settlements (BIS) verileri, uluslararası bankacılık ve swap piyasalarındaki gelişmeleri destekleyici veri olarak kullanılmıştır.

Nitel veriler, Kuşak-Yol Girişimi, SCO ve BRICS kapsamında yayımlanan zirve bildirileri, politika raporları ve akademik makalelerden derlenmiştir. Özellikle Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB) ve BRICS Yeni Kalkınma Bankası (NDB) tarafından yayımlanan resmi raporlar,

alternatif finansal mimarinin yapısını değerlendirmek için temel alınmıştır.

Çalışmanın yöntemi, çok katmanlı bir analitik çerçeveye dayanmaktadır:

Tanımlayıcı İstatistik ve Trend Analizi

Türkiye'nin dış borç stoku, kısa vadeli borç para birimi dağılımı, rezerv yeterliliği ve ticaret faturalama para birimleri zaman serileri üzerinden incelenmiştir. Bu analiz, Türkiye'nin dolar bağımlılığının mevcut boyutlarını ortaya koymakta ve kırılganlık alanlarını nicel olarak göstermektedir.

Karşılaştırmalı Analiz

Türkiye'nin makroekonomik göstergeleri, seçilmiş BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Güney Afrika) ile kıyaslanmıştır. Bu yöntem, dolarizasyon düzeyleri ve rezerv yeterliliği bakımından Türkiye'nin göreceli konumunu değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Karşılaştırmalı analiz, literatürde sıklıkla kullanılan "benchmarking" yaklaşımına dayanmaktadır; bu sayede ülkeler arası farklılıkların ve benzerliklerin ortaya konması sağlanmaktadır.

Senaryo Analizi

Çalışmanın özgün yönlerinden biri, Türkiye için üç farklı finansal entegrasyon senaryosu geliştirmesidir:

Senaryo 1 (Batı Odaklı Devamlılık): Türkiye'nin mevcut Batı merkezli finansal mimariye bağlı kalması.

Senaryo 2 (Avrasya Odaklı Yakınlaşma): Türkiye'nin SCO ve BRICS mekanizmalarına daha güçlü entegrasyonu.

Senaryo 3 (Hibrit Köprü Modeli): Türkiye'nin Batı ve Avrasya finansal mekanizmalarını aynı anda kullanarak denge politikası izlemesi.

Bu senaryolarda dış borç stokunun para birimi dağılımı yeniden kurgulanmış, her bir senaryo için USD maruziyeti hesaplanmıştır. USD maruziyeti, toplam dış borcun dolar cinsinden payı üzerinden ölçülmüş ve Türkiye'nin dış şoklara karşı kırılganlığı bu yolla analiz edilmiştir. Ayrıca rezerv yeterliliği Greenspan-Guidotti kuralı (brüt rezervler/kısa vadeli dış borç) çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Risk Analizi (Niteliksel Değerlendirme)

Her bir senaryo için jeopolitik riskler (NATO-AB ilişkileri, Çin ve Rusya ile bağımlılık), finansal riskler (borç sürdürülebilirliği, kur oynaklığı) ve yapısal riskler (borç diplomasisi, dış fonlama koşulları) tartışılmıştır. Bu aşamada literatürdeki kavramsal çerçeve (ör. Triffin ikilemi, ağ etkileri) bulgularla ilişkilendirilmiştir.

Bu yöntemsel yaklaşım sayesinde, Türkiye'nin de-dolarizasyon sürecindeki olası stratejileri yalnızca makroekonomik göstergeler üzerinden değil, aynı zamanda kurumsal, jeopolitik ve finansal risk boyutları üzerinden de değerlendirilmiştir. Böylece çalışma, hem nicel verilerden hareket eden hem de nitel değerlendirmeleri kapsayan karma yöntemli (mixed-method) bir araştırma tasarımı dayanmaktadır.

BULGULAR

Bu bölümde Türkiye'nin mevcut makroekonomik kırılganlıkları, dış borç kompozisyonu ve rezerv yeterliliği incelenmekte; ardından geliştirilmiş senaryolar üzerinden dolarizasyon düzeyi ve finansal entegrasyon seçenekleri değerlendirilmektedir. Bulgular tablolar ve grafiksel görselleştirmeler ile desteklenmiştir.

Tablo 1. Türkiye – Toplam Dış Borç ve Borç/GSYH Oranı (2021-2024)

Yıl	Toplam Dış Borç (Milyar USD)	Borç/GSYH (%)
2021	436.4	-
2022	457.9	50.9
2023	499.8	45.1
2024	525.8	39.0

Veriler, Türkiye'nin dış borcunun son dört yılda sürekli artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. 2021'de 436 milyar USD olan borç, 2024'te 525,8 milyar USD'ye ulaşmıştır. Borç/GSYH oranı nominal olarak %50,9'dan %39'a gerilemiş olsa da bu durum büyük ölçüde enflasyonist ortamda GSYH'nin dolar bazında artış göstermesinden kaynaklanmaktadır. Reel anlamda borç yükü hafiflemiş değildir, aksine borç stoku büyümüştür. Dolayısıyla borç sürdürülebilirliği açısından Türkiye'nin kırılganlığı devam etmektedir.

Tablo 2. Kısa Vadeli Dış Borç – Para Birimi Dağılımı (2024)

Para Birimi	Pay (%)
USD	47.5
EUR	23.4
TRY	13.3
Diğer	15.8

Tabloda görüldüğü üzere kısa vadeli dış borcun %47,5'i ABD doları cinsindendir. Bu oran, Türkiye'nin kısa vadeli finansman ihtiyacında doğrudan dolar faizlerine bağımlı olduğunu göstermektedir. Euro %23,4 ile ikinci sırada yer almakta, Türk lirasının payı ise %13,3'te kalmaktadır. Diğer para birimlerinin payı %15,8 olup çeşitliliğin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu kompozisyon, dolar şoklarının Türkiye ekonomisine yüksek düzeyde yansıma riskini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Türkiye'nin Ticaretinde Faturalama Para Birimleri (2023–2024, Tahmini)

Ticaret Yönü	USD (%)	EUR (%)	TRY (%)	Diğer (%)
İhracat	60	25	5	10
İthalat	65	20	3	12

Türkiye'nin ihracatında %60, ithalatında ise %65 oranında ABD doları kullanılmaktadır. Euro'nun payı ihracatta %25, ithalatta %20 düzeyinde kalsa da ikinci önemli para birimi konumundadır. Türk lirası ve diğer para birimlerinin ticaretteki payı toplamda %15'in altındadır. Bu yapı, ticari işlemlerde dolarizasyonun hâkim olduğunu ve kur oynaklıklarının doğrudan reel sektöre yansıdığını göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin dış ticaretinde çeşitlendirilmiş faturalama mekanizmaları geliştirmesi zorunlu görünmektedir.

Tablo 4. Türkiye'nin Swap Anlaşmaları (2025)

Ülke/Kurum	Swap Tutarı (Milyar USD)	Not
Çin	4.8	TRY↔CNY; yuan clearing sistemi kurulacak
Katar	15.0	Swap hattı mevcut
BAE	5.0	2022'de kuruldu
Güney Kore	2.0	Swap hattı mevcut

Türkiye'nin imzaladığı swap anlaşmalarının toplam büyüklüğü yaklaşık 27 milyar dolardır. Çin ile yapılan yuan swap hattı niteliksel açıdan stratejik öneme sahiptir, çünkü Türkiye'nin Çin ile ticaretinde yerel para kullanımını teşvik etmektedir. Katar, BAE ve Güney Kore ile yapılan swap anlaşmaları ise likidite ihtiyacına kısa vadeli katkı sağlamaktadır. Ancak bu tutar Türkiye'nin toplam kısa vadeli borç yükümlülükleri ile kıyaslandığında oldukça sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla swap hatları, yapısal dolar bağımlılığını azaltmakta yetersizdir.

Tablo 5. Senaryo – Dış Borç Para Birimi Dağılımı (%)

Senaryo	USD	EUR	TRY	Diğer	CNY/RUB
Batı Odaklı	47.5	23.4	13.3	15.8	-
Avrasya Yakınlaşma	35.0	23.4	13.3	-	28.3
Hibrit Model	40.0	25.0	15.0	-	20.0

Senaryo 1'de dolar payı %47,5 seviyesinde kalmaya devam etmektedir, bu da mevcut kırılganlığın sürdüğünü göstermektedir. Senaryo 2'de doların payı %35'e gerilerken CNY/RUB oranı %28,3'e çıkmaktadır. Bu durum dolar bağımlılığının belirgin ölçüde

azalabileceğini göstermektedir. Senaryo 3 ise USD payını %40'a indirirken euroyu %25'e, TL'yi %15'e çıkararak daha dengeli bir yapı sunmaktadır. Bu tablo, hibrit modelin hem çeşitlilik hem de denge açısından en rasyonel seçenek olduğunu göstermektedir.

Tablo 6. Senaryolara Göre Borç ve Rezerv Göstergeleri

Senaryo	Borç/GSYH (%)	Rezerv/KV Borç (%)	USD Maruziyeti (Mlr \$)
Batı Odaklı	38.9	66.7	249.8
Avrasya Yakınlaşma	38.9	66.7	184.0
Hibrit Model	38.9	66.7	210.3

Borç/GSYH oranı tüm senaryolarda %39 seviyesinde sabit kalmaktadır; bu, borç büyüklüğünün senaryolardan bağımsız olduğunu göstermektedir. Rezerv/kısa vadeli borç oranı da %67 seviyesinde kalmakta ve rezerv yetersizliğinin yapısal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak USD maruziyeti açısından senaryolar arasında ciddi farklılıklar mevcuttur. Senaryo 1'de USD maruziyeti 250 milyar USD iken, Senaryo 2'de bu değer 184 milyar USD'ye düşmektedir. Senaryo 3 ise 210 milyar USD ile daha dengeli bir dağılım sunmaktadır.

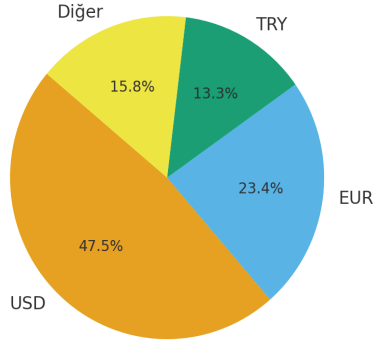
Tablo 7. Türkiye-BRICS Karşılaştırmalı Göstergeler (2024)

Ülke	Borç/GSYH (%)	Rezerv/KV Borç (%)	USD Payı (%)
Türkiye	39	67	47.5
Hindistan	82	95	86.0
Brezilya	90	105	92.0
Rusya	18	200	40.0
Güney Afrika	68	80	85.0

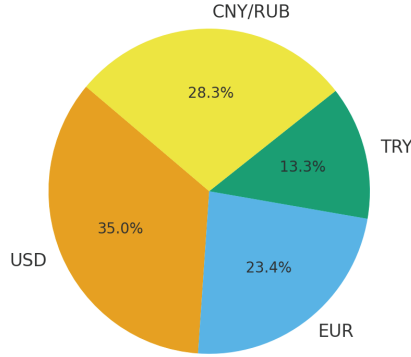
Türkiye'nin Borç/GSYH oranı %39 ile BRICS ülkelerinin çoğundan daha düşük görünmektedir; Brezilya %90, Hindistan %82 düzeyindedir. Ancak rezerv/kısa vadeli borç oranı %67 ile Türkiye, BRICS ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Özellikle Rusya %200 seviyesindeki oranıyla dikkat çekmektedir. USD payı açısından Türkiye %47,5 ile görece daha düşük bir bağımlılığa sahiptir. Buna rağmen rezerv yetersizliği, Türkiye'nin avantajını gölgelemekte ve kırılganlığını artırmaktadır.

Aşağıdaki şekiller, senaryolara göre para birimi dağılımları ve temel kırılganlık göstergelerindeki farklılaşmayı göstermektedir.

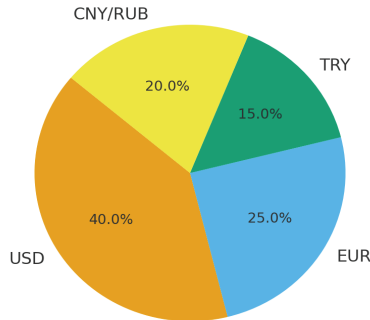
Dış Borç Para Birimi Dağılımı - Senaryo 1: Batı Odaklı

Dış Borç Para Birimi Dağılımı - Senaryo 2: Avrasya Yakınlaşma

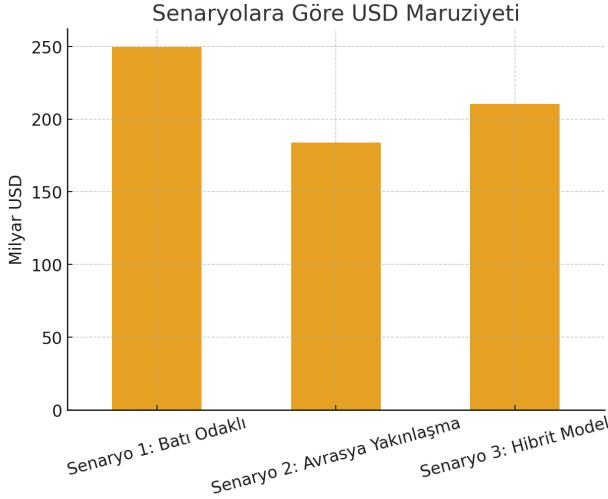

Dış Borç Para Birimi Dağılımı - Senaryo 3: Hibrit Model

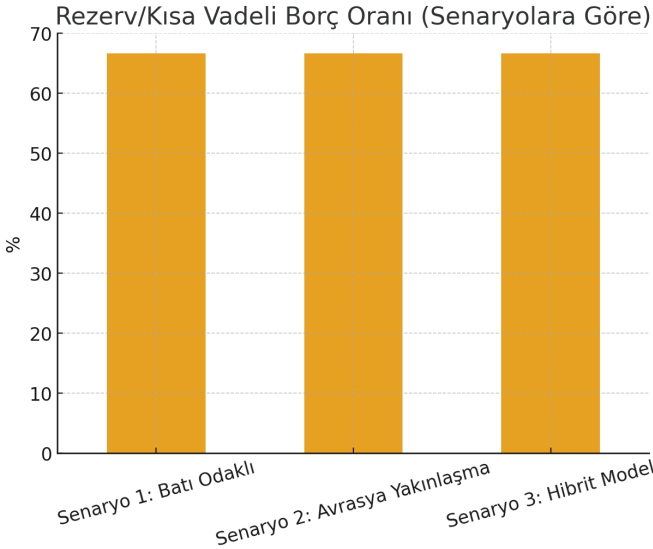

Pasta grafikler, senaryolar arasındaki yapısal farklılıkları görsel olarak ortaya koymaktadır. Senaryo 1’de ABD doları payının yarıya yakın bir düzeyde kaldığı görülmektedir. Senaryo 2’de doların ağırlığı ciddi biçimde düşerken Avrasya para birimlerinin payı hızla

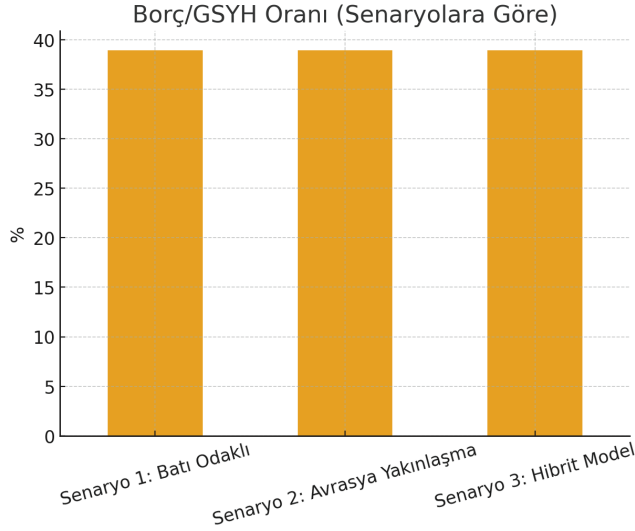
artmaktadır. Senaryo 3 ise daha dengeli bir dağılım sunarak çeşitliliğin artırıldığını göstermektedir. Bu durum, hibrit modelin kırılganlıkları azaltma potansiyelini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Senaryo 1’de USD maruziyeti 250 milyar USD seviyesindedir. Senaryo 2’de bu değer yaklaşık 184 milyar USD’ye düşmekte ve dolar bağımlılığında %25 oranında azalma sağlamaktadır. Senaryo 3 ise 210 milyar USD ile iki uç arasında dengeli bir konum sunmaktadır. Bu durum, Türkiye’nin senaryo tercihiyle ilgili olarak dolar şoklarına karşı duyarlılığını ciddi şekilde değiştirebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla politika tercihlerinin kırılganlıklar üzerinde doğrudan etkili olduğu sonucuna varılmaktadır.

Rezerv/kısa vadeli borç oranı tüm senaryolarda %67 seviyesinde kalmaktadır. Bu sabitlik, Türkiye'nin rezerv yetersizliğinin senaryo tercihlerinden bağımsız olarak devam ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla sadece para birimi dağılımını değiştirmek rezerv riskini azaltmamaktadır. Yapısal olarak rezerv birikiminin artırılması gerekmektedir. Ayrıca bu oran, Greenspan-Guidotti kriteri (%100) açısından bakıldığında yetersiz kabul edilmektedir.

Borç/GSYH oranı tüm senaryolarda %39 seviyesinde sabit kalmaktadır. Bu durum, borç büyüklüğünün para birimi dağılımı senaryolarından etkilenmediğini ortaya koymaktadır. Oranın görece düşük olması avantajlı görünse de dış borcun kısa vadeli ve döviz ağırlıklı yapısı kırılganlıkları artırmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin dış borcunun önemli bir kısmı özel sektör kaynaklıdır, bu da kur oynaklıklarının şirket bilançolarına hızlı yansımaya yol açmaktadır. Dolayısıyla oran makul görünse bile kırılganlık yapısal olarak devam etmektedir.

SONUÇ

Küresel ekonomi son yirmi yılda giderek daha fazla çok kutuplu bir yapıya evrilmiştir. Bu dönüşüm, özellikle uluslararası finansal sistemde Amerikan dolarının hegemonik konumunun sorgulanmasına yol açmıştır. ABD'nin tek taraflı yaptırımları, jeopolitik gerilimler ve yükselen ekonomilerin alternatif mekanizmalar geliştirme çabaları, "de-dolarizasyon" tartışmalarını gündemin merkezine taşımıştır. Çin'in Kuşak-Yol Girişimi, BRICS Yeni Kalkınma Bankası ve SCO çerçevesinde geliştirilen işbirlikleri, yalnızca altyapı yatırımları değil aynı zamanda yeni bir finansal mimari arayışının da parçalarıdır. Bu bağlamda Türkiye, Batı ile kurumsal ilişkilerini sürdürürken aynı zamanda Avrasya merkezli mekanizmalarla da yakınlaşma stratejisi geliştirmeye çalışan

“köprü ülke” konumunda yer almaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin dolar bağımlılığını azaltma çabaları hem iç ekonomik kırılganlıklar hem de jeopolitik tercihler açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’nin küresel de-dolarizasyon süreci bağlamındaki konumunu ve alternatif finansal entegrasyon senaryolarını incelemiştir. Bulgular, Türkiye’nin dış borç stokunun 2021–2024 arasında düzenli bir artış göstererek 525,8 milyar ABD dolarına ulaştığını ortaya koymuştur. Borç/GSYH oranı %39 seviyesine gerilemiş olsa da bu durum, esasen enflasyonist koşullar altında GSYH’nin dolar bazında büyümesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin borç yükü reel olarak hafiflememiş, tersine artmıştır. Ayrıca rezerv/kısa vadeli borç oranının %67’de kalması, uluslararası kabul gören Greenspan–Guidotti kriterinin (%100) oldukça altında olup, yapısal bir rezerv yetersizliğini göstermektedir. Türkiye’nin finansal kırılganlığının kaynağı, sadece borç büyüklüğü değil aynı zamanda bu borcun kısa vadeli ve yüksek oranda döviz cinsinden olmasıdır.

Senaryo analizi sonuçları, para birimi kompozisyonundaki değişimin Türkiye’nin kırılganlıklarını doğrudan etkileyebileceğini göstermektedir. Batı odaklı devamlılık senaryosu, mevcut kırılganlıkların sürmesine yol açarken, Avrasya odaklı senaryo dolar maruziyetini %25’e varan oranda azaltmaktadır. Ancak bu senaryo, Çin ve Rusya finansmanına aşırı bağımlılık riski yaratmakta, dolayısıyla çeşitlendirme eksikliği yeni tür kırılganlıklar doğurabilmektedir. Hibrit köprü modeli ise USD maruziyetini düşürmekte, euro ve TL’nin payını artırarak finansal kompozisyonu çeşitlendirmekte ve aynı zamanda jeopolitik açıdan denge sağlamaktadır. Dolayısıyla hibrit model, kısa vadeli risk azaltımı ve uzun vadeli sürdürülebilirlik açısından en uygun seçenek olarak öne çıkmaktadır.

Tartışma bağlamında, bu bulgular literatürdeki teorik yaklaşımlarla örtüşmektedir. Eichengreen (2011) doların ağ etkileri nedeniyle küresel rezerv para statüsünü kolayca kaybetmeyeceğini savunurken, IMF (2024) verileri doların payının uzun dönemde azalma eğilimine girdiğini göstermektedir. Hurley, Morris ve Portelance (2019), Kuşak-Yol Girişimi’nin borç sürdürülebilirliği üzerinde potansiyel riskler taşıdığını belirtirken, Yu (2019) BRI finansman mekanizmalarının dolar dışı ödeme sistemlerini desteklediğini vurgulamaktadır. BRICS üzerine yapılan çalışmalar (Korkmaz, 2020; Yılmaz & Demir, 2023), bu ülkelerin yerel para birimleriyle ticaret ve Yeni Kalkınma Bankası aracılığıyla de-dolarizasyon sürecini hızlandırmaya çalıştığını göstermektedir. Türkiye özelinde Öniş ve Kutlay (2020), ülkenin hibrit dış politika stratejisini öne çıkararak, Batı ve Avrasya arasında denge kurma çabasının ekonomik entegrasyona da yansıdığını belirtmektedir. Bu çalışma, söz konusu literatüre senaryo tabanlı nicel bulgularla katkıda bulunmaktadır.

Çalışmanın literatüre katkısı üç boyutlu olarak değerlendirilebilir. İlk olarak, Türkiye'nin dış borç, ticaret ve rezerv yapısına ilişkin makroekonomik veriler senaryo analizi ile bütünleştirilmiş, böylece dolar bağımlılığının farklı stratejiler altındaki seyrine ilişkin somut bir çerçeve sunulmuştur. İkinci olarak, Türkiye'nin göstergeleri BRICS ülkeleri ile karşılaştırılmış, bu sayede ülkenin görece avantajlı ve dezavantajlı yönleri ortaya konmuştur. Türkiye'nin görece düşük Borç/GSYH oranına rağmen rezerv yetersizliği ve dolarizasyon düzeyinin kırılganlık yarattığı tespit edilmiştir. Üçüncü olarak, hibrit entegrasyon modelinin sadece ekonomik değil aynı zamanda jeopolitik açıdan da Türkiye için en rasyonel seçenek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu yönüyle çalışma, de-dolarizasyon literatüründe Türkiye özelinde stratejik politika önerileri geliştiren özgün bir katkı niteliğindedir.

Çalışmada politik çıkarımlar olarak, Swap hatlarının çeşitlendirilmesi, yeşil finansman araçlarının kullanılması, AB fonları ile Asya fonlarının birlikte değerlendirilmesi ve Dijital İpek Yolu kapsamında ödeme sistemlerinin çeşitlendirilmesi önerilmektedir.

2025 yılı içerisinde gerçekleştirilen Şanghay Zirvesi'nde Xi Jinping çok kutupluluk ve Batı'ya karşı alternatif sistem mesajı vermiştir. Putin NATO ve Batı'yı hedef almış, Modi ise dengeli yaklaşımıyla Hindistan'ın bağımsız çizgisini korumuştur. Bu gelişmeler, Türkiye için hibrit modelin önemini pekiştirmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye için en uygun strateji, Batı ile finansal bağlarını sürdürürken Avrasya merkezli alternatif finansman kaynaklarını çeşitlendirmektir. Bu hibrit yaklaşım, Türkiye'nin dolar bağımlılığını azaltarak küresel finansal şoklara karşı dayanıklılığını artırabilir. Bununla birlikte, senaryo analizi rezerv yetersizliğinin yapısal bir sorun olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu nedenle politika yapımcıların, sadece borç kompozisyonunu çeşitlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda rezerv birikimini artıracak, yerel para birimiyle ticareti teşvik edecek ve çok taraflı işbirliklerini güçlendirecek adımlar atmaları gerekmektedir. Bu çalışma, hem politika yapımcılar için yol gösterici hem de akademik literatürde Türkiye'nin de-dolarizasyon sürecine dair özgün bir ampirik katkı sunmaktadır.

Finansal Destek ve Teşekkür / Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

- Akçay, Ü. (2021). Turkey's external vulnerabilities and the politics of swap agreements. *Review of Radical Political Economics*, 53(4), 687-706.
- CEIC. (2024). Turkey external debt statistics. <https://www.ceicdata.com>
- Central Bank of the Republic of Turkey. (2024). International reserves and foreign currency liquidity statistics. <https://www.tcmb.gov.tr>
- Chinn, M., & Frankel, J. (2008). Why the euro will rival the dollar. *International Finance*, 11(1), 49-73.
- Prasad, E. (2017). Gaining currency: The rise of the renminbi. Oxford University Press.
- Eichengreen, B. (2011). Exorbitant privilege: The rise and fall of the dollar and the future of the international monetary system. Oxford University Press.
- Hurley, J., Morris, S., & Portelance, G. (2019). Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective. *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 3(1), 139-175.
- International Monetary Fund. (2024). COFER: Currency composition of official foreign exchange reserves. <https://www.imf.org>
- Korkmaz, H. (2020). Belt and Road Initiative and Turkey's middle corridor: Complementarities and challenges. *Insight Turkey*, 22(2), 45-60.
- Öniş, Z., & Kutlay, M. (2020). The new age of hybridity and Turkey's foreign policy. *Third World Quarterly*, 41(3), 463-483.
- Subacchi, P. (2020). *The cost of free money: How unrestrained capital threatens our economic future*. Yale University Press.
- Yilmaz, B., & Demir, S. (2023). Turkey's financial integration strategies in a multipolar world. *Emerging Markets Finance and Trade*, 59(6), 1234-1250.
- Yilmaz, B., & Demir, S. (2023). Turkey's financial integration strategies in a multipolar world. *Emerging Markets Finance and Trade*, 59(6), 1234-1250.
- Yu, H. (2019). The Belt and Road Initiative and the global economy. *China Economic Journal*, 12(2), 139-152.
- World Bank. (2024). International debt statistics. <https://data.worldbank.org>

Extended Abstract

Introduction

The dominance of the U.S. dollar in the international monetary system has been a defining structural feature of the post-Bretton Woods order. However, since the 2008 global financial crisis and the subsequent escalation of unilateral sanctions by the United States, the legitimacy and sustainability of dollar hegemony have increasingly been questioned. Emerging economies, particularly China and Russia, have initiated alternative financial infrastructures, while developing countries facing external vulnerability have sought to diversify their monetary and financial exposure. Within this shifting landscape, the Belt and Road Initiative (BRI), the Shanghai Cooperation Organization (SCO), and BRICS have evolved from geopolitical-cooperation platforms into de-dollarization-oriented financial ecosystems offering alternative settlement, clearing, lending, and reserve instruments. For Turkey, a structurally dollarized economy with rising external debt and persistent reserve inadequacy, the question is not merely theoretical but directly related to financial stability and strategic positioning. Operating as a hybrid geopolitical actor – embedded institutionally in NATO and EU customs

architecture while expanding economic links with Eurasian blocs - Turkey faces a multi-domain optimization problem: how to reduce USD exposure without incurring long-term institutional or geopolitical switching costs. This study investigates the financial integration scenarios available to Turkey under the BRI-SCO-BRICS frameworks through a mixed-method design combining macro-financial data analysis, cross-national benchmarking, and forward-looking scenario simulation.

Methodology

The empirical strategy proceeds in three sequential layers. First, descriptive trend analysis is conducted on Turkey's macro-financial vulnerability profile using external debt stock, Debt-to-GDP ratio, reserve adequacy (Greenspan-Guidotti rule), short-term debt currency composition, and invoicing structure of trade. Data sources include CBRT, IMF COFER, World Bank IDS, BIS statistics, Eurostat trade invoice series, and national disclosures on swap agreements. Second, a comparative assessment positions Turkey against selected BRICS economies (Brazil, Russia, India, South Africa) to evaluate relative exposure to USD, reserve resilience, and structural dependence. Third, a scenario simulation reallocates external debt currency composition across three alternative strategies: (i) Baseline Western Continuity, maintaining current integration; (ii) Eurasian Alignment, shifting toward CNY/RUB-anchored integration; and (iii) Hybrid Bridge Model combining dual anchoring with diversification across EUR, TRY, and non-USD currencies. For each scenario, USD exposure, Debt-to-GDP, and Reserve-to-Short-Term-Debt ratios are recalculated to estimate the magnitude of vulnerability change independent of macro growth baselines. A fourth qualitative layer examines geostrategic, institutional, and systemic risk factors within each scenario using document analysis of BRI white papers, SCO summit declarations, and BRICS NDB lending rules.

Conclusion

The analysis demonstrates that Turkey's external financial vulnerability is characterized by high USD exposure and inadequate reserves rather than an excessive debt-to-GDP burden. Scenario simulations reveal that a 25% reduction in USD exposure is achievable through integration realignments without altering macro stock variables. The Eurasian scenario delivers maximal de-dollarization but elevates concentration risk and strategic dependence, whereas the Hybrid model provides a diversified reduction of exposure consistent with dual-sphere positioning. The findings collectively indicate that Turkey's de-dollarization prospects are neither structurally infeasible nor cost-free; rather, they are navigable within a constrained optimization frontier defined by financial composition, reserve sufficiency, and geopolitical equilibrium.

Trend analysis confirms that Turkey's external debt rose from USD 436 billion (2021) to USD 525.8 billion (2024), while the Debt-to-GDP ratio declined to 39% mainly due to nominal GDP inflation in USD terms, not due to deleveraging. The USD share of short-term external debt remains high (47.5%), while trade invoicing is heavily dollar-centric (60-65% of exports/imports). The Reserve-to-Short-Term-Debt ratio is 67%, significantly below the 100% prudential benchmark, indicating persistent liquidity fragility. Cross-country benchmarking shows Turkey having a lower Debt-to-GDP burden than BRICS members but with decisively weaker reserve cover. Under scenario simulation, USD exposure declines from USD 250 billion (baseline) to USD 184 billion in the Eurasian scenario (~25%). The Hybrid scenario reduces USD exposure to ~USD 210 billion while increasing diversification via EUR and TRY components. In all scenarios, Debt-to-GDP and Reserve ratios remain unchanged structurally, indicating currency reallocation reduces exposure but not stock-level vulnerability.

The principal empirical inference is that USD dependence in Turkey is not an immutable structural constant but a policy-contingent variable. However, currency diversification alone does not remedy reserve insufficiency or maturity-mismatch risk. The Eurasian scenario achieves the strongest de-dollarization effect but introduces concentration risk by substituting one anchor (USD) with another (CNY/RUB), alongside institutional and geopolitical trade-offs. The Hybrid model demonstrates a more balanced improvement by compressing USD share without inducing single-bloc dependency. These findings align with literature emphasizing that de-dollarization trajectories in semi-peripheral economies are path-dependent, risk-layered, and mediated by geoeconomic constraints rather than purely monetary rationality. In Turkey's case, macro-financial constraints intersect with alliance geometry, as actions toward BRICS or SCO integration carry signaling effects vis-à-vis NATO and EU.